

På spaning efter bortglömda plommon

En rapport från projektet "Wodehouse i svensk press",
som Bengt Malmberg och jag driver tillsammans.

Detta är en *bearbetad och uppdaterad* version av en artikel med samma titel i
Jeeves 2012

Bakgrund, hur vi jobbar

Bengt och jag har länge letat efter gamla tidskrifter som innehåller texter av Wodehouse. Dessa publiceringar saknas tyvärr i svenska verkförteckningar, som Wodehouse-Sällskapet och Asplunds. Tidskriftsförlagens arkiv finns tyvärr inte bevarade så det är bara att leta, vilket är en tidsödande syssla. Jag letar bl.a. på antikvariat, men med få undantag vill dessa inte befatta sig med tidskrifter. Jag letar också via internet och har kontakt med några "spanare" som samlar på gamla tidskrifter som hjälper till att hålla ögonen öppna efter Wodehousetexter. Jag har naturligtvis också gått igenom databaser som Svenska tidningsartiklar och Svenska Tidskriftsartiklar. Bengt har bläddrat igenom massor av årgångar av tidskrifter på Carolina.

Den "forskningsmetod" vi använder, kan liknas vid att jag och "spanarna" slänger ut kroker på måfå i de fiskevatten (olika nr av diverse tidskrifter) vi råkar på. När vi på detta sätt fått ett flertal napp i ett och samma vattendrag (samma tidskrift) har Bengt sedan grundligt muddrat igenom hela vattendraget. På detta sätt har vi håvat hem en hel del fina fångster. Det börjar nu bli alltmer glest mellan fynden. Det finns dock många oprövade vatten kvar som mycket väl kan visa sig innehålla rara fiskar. De senaste fynden har vi fått genom Lars-Erik Nygrens undersökning av svensk dagspress. Även om han gått igenom massor av årgångar av massor av dagstidningar så finns det mer kvar att undersöka också här.

Vi har (inkl hjälp av "spanarna") nu gått igenom över 4500 nummer av många olika tidskrifter. Då har vi ändå bara gjort stickprov i tidskrifter som t.ex. Hemmets Journal, Husmodern, Saxons, Vi och Året Runt. Inte heller "spanarna" har rapporterat några fynd i dessa tidskrifter. Det innebär inte att vi kan utesluta publiceringar där, bara att vi ännu inte funnit några. Sannolikt har vi med vår metod hittat en *stor del* av vad som har publicerats, men vi fortsätter att leta. Givetvis är vi mycket tacksamma för alla tips vi kan få om Wodehousetexter i svenska tidskrifter! Hör gärna av dig och berätta om du stött på någon sådan.

Våra resultat i sammandrag i alfabetisk ordning efter tidskrift/tidning:

Allers Familj-Journal 1912-1949: 5 noveller
All världens Berättare 1945- 1953: 4 noveller;
Allt/Allt i fickformat/Allt för alla 1946-1954: 7 noveller (två egentligen är sammandrag av romaner)
Bonniers Litterära Magasin 1954: 1 essä
Bonniers Novell Magasin 1929-1939: 24 noveller
Bonniers Veckotidning 1925-1926: 4 noveller
Böckernas Värld 1967-1971: 2 noveller, 1 essä
Det Bästa 1976-1982: 2 noveller;
Fickjournalen 1953: 1 novell
Filmjournalen 1938: 1 novell
Folket i Bild 1941-1961: 2 noveller, 1 essä
Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1928-1929: 1 roman som följetong
Hemmets Veckotidning 1943-1949: 3 noveller
Hudibras 1947: 1 novell
ICA-kuriren 1985: 2 noveller som "följetong"
Idun 1935-1936: 1 roman som följetong
Julstämning 1982: 1 novell
Nerikes Allehanda 1913: 1 novell
Romantik och äventyr 1925: 1 novell
Röster i Radio-TV 1963: 1 novell
Stockholmstidningen 1922 - 1929: 1 roman som följetong, 1 novell, 1 essä
Svensk Golf 1987: 1 novell
Svenska Dagbladet 1925 - 1959: 2 noveller
The Moor (tidskrift för The Baskerville Hall Club of Sweden) 1985: 1 novell
Trivselkväll 1974: 1 novell
Vecko-Revyn 1939-1944: 1 roman som följetong, 11 noveller
Vårt Hem 1934-1947: 10 noveller
VärldsDeckaren 1952 - 1953: 2 noveller.

Detta innebär 4 romaner som följetonger, och hela 95 noveller/essäer! **En detaljerad och uppdaterad lista finns på sidan WODEHOUSE I SVENSK PRESS på hemsidan www.wodehousebibliografier.n.nu.**

Översiktlig kronologisk sammanställning:

10-talet: 2 noveller.
20-talet: 2 romaner som följetonger, 10 noveller
30-talet: 2 romaner som följetonger, 34 noveller.
40-talet: 24 noveller.
50-talet: 12 noveller.
60-talet: 3 noveller.
70-talet: 3 noveller.
80-talet: 6 noveller.

Det är mycket svårt att idag få möjlighet att läsa dessa gamla tidningar/tidskrifter. Bengt och jag fann de flesta av dessa tidiga översättningar högst läsvärda och ville ge andra Wodehouseälskare möjlighet att avnjuta åtminstone en del av dem på svenska. Därför publicerade vi med välvillige tillstånd från Wodehouse Estate antologierna **Drönarhistorier** 2010 och **Bland lorder och drönare** 2011. Där finns 25 av dessa noveller lättåtkomliga. **OBS! Dessa antologier upphör att säljas i maj 2014!** Den allra tidigast publicerade novellen, i Allers 1912, trycktes också i Jeeves 2012 som ett led i firandet av att Wodehouse funnits att läsa på svenska i 100 år.

Några iakttagelser och reflexioner:

Vi har hittat texter av Wodehouse i hela 28 olika tidskrifter, som riktade sig till många olika typer av läsekretsar. Några var typiska familjetidningar, andra främst för kvinnor, ytterligare andra främst för ungdomar, några för litteraturintresserade och några för läsare med specialintressen som golf eller kriminallitteratur. Hans texter måste därför ha nått många olika kategorier av läsare.

Den äldsta texten vi funnit är **Ruth i landsflykt**, som trycktes i ett nummer av Allers Familj-Journal 1912. Stockholmtidningen innehöll en roman som följetong redan 1922 och GHT kom med en följetong några år senare. Detta torde ha inneburit att **många läsare redan på 20-talet stötte på Wodehouse**, inte bara i Stockholm och Göteborg. Under 20-talet trycktes de flesta novellerna i Bonniers Veckotidning och i Bonniers Novell Magasin. Den första av dessa tidskrifter får nog betraktas som ett organ inriktat på "överklassen" (det kan man se t.ex. på annonserna). Den sistnämnda tidskriften har utöver noveller mycket bilder och reportage från filmvärlden, främst Hollywood. Det verkar som om man sökte sin läsekrets bland den tidens biobesökare. BNM tryckte många noveller av Wodehouse även under 30-talet. Då publicerades också en hel del noveller i familjetidningarna Vårt Hem och Allers. Idun (kvinnotidning) publicerade i mitten av decenniet en roman som följetong, men inga noveller. Från slutet av 30-talet publicerade Vecko-Revyn många av hans verk och startade med en roman som följetong. Vecko-Revyn var under denna tid snarast en familjetidning, även om främsta målgruppen var yngre kvinnor. Under 40-talet förekom hans noveller ofta i familjetidskrifter som Vårt Hem, och Hemmets Veckotidning men också i litteraturtidskriften All Världens Berättare. Därefter förekom hans noveller i diverse olika typer av tidskrifter, men oftast har vi bara hittat hans verk i enstaka nummer av dessa.

Genom tidningarna/tidskrifterna fick Wodehouse STOR spridning! Jag har försökt få fram data om de aktuella tidskrifternas upplagor från denna tid, men bara lyckats få fram en del siffror. Jag ger några exempel på upplagestorlekar för år då Wodehouse förekom. Det mest intressanta är siffrorna från 30-talet:

Allers: 1912: över 100000; 1932: 222000; 1936: 199000; 1937: 205000; 1949: 152000

Allt: 1946: 149000; 1950: 116000; 1951: 113000; 1952: 106000; 1953: 102000; 1954: 93000

Hemmets Veckotidning: 1943: 280000; 1948: 356000; 1949: 369000

Vecko-Revyn: 1939: 111000; 1941: 168000; 1942: 206000; 1944: 258000

Vårt Hem: 1934: 211000; 1936: 196000; 1937: 173000; 1938: 182000; 1941: 122000; 1947: 139000

Tyvärr har jag inte lyckats få fram några uppgifter om upplagor för Bonniers Novell Magasin.

Under 30- talet trycktes alltså noveller i ett flertal tidskrifter med upplagor på kring 200000. På 40-talet trycktes ännu fler av hans noveller i tidskrifter av denna storlek och genom Hemmets Veckotidning spreds han så småningom i en upplaga på över 350000 ex! När följetongen trycktes i Vecko-Revyn var upplagan 110 000 ex. Tidskrifterna måste ha nått många läsare som inte tidigare var bekanta med hans böcker, för böckernas upplagor var vid denna tid förhållandevis blygsamma.

De som hade åldern inne att läsa hans noveller på 30- 40-talen bör ha varit födda på 20- 30-talen eller tidigare. Detta gör det svårt att få fram "vittnesmål" om möten med Wodehouse i tidskrifter. Bengt och jag har intervjuat de äldsta medlemmarna i WS om detta, men ingen kunde påminna sig att ha läst Wodehouse i en veckotidning. Vi fick däremot några reaktioner av typen: Vi läste inte "veckoblaskor" i mitt föräldrahem.

Att han blev uppskattad och efterfrågad av många bevisas av att många tidskrifter tryckte novell efter novell av honom. Redaktörerna gav läsarna det dessa ville läsa! Vilgot Hammarlings första fina översättningar av romaner utkom under denna tid, t.ex. **Psmith ordnar saken** (1934), **Blixt och dunder** (1935) samt **Åska i juften** och **Tack, Jeeves!** (1936), men deras dåtida upplagor var ändå bara en bråkdel av tidskrifternas. Att Wodehouse under denna tid fick ett så stort genomslag i Sverige var rimligen en sammanlagd effekt av både tidskriftspubliceringar och böckerna. Tidskrifterna hade sannolikt stor betydelse genom att bereda marken för de härliga böckerna. Sannolikt gjorde många svenskar på 30-40-talen sin första bekantskap med Wodehouse i veckotidningar och en del av dem fortsatte sannolikt sedan att läsa hans böcker. I slutet av 30-talet visades också Hollywood-filmen "En flicka i knipa" (med Fred Astaire) på svenska biografer, men filmen var ingen större framgång (vad jag vet).

Under 20-30-talen var översättarna i tidskrifterna anonyma. Undantaget är Vilgot Hammarling i Vårt Hem. Den tidigaste översättningen av Birgitta Hammar vi stött på är följetongen **Ta fast tjuven!** som trycktes i Vecko-Revyn 1939. Romanen utkom som bok samma år, i samma översättning, men med titeln **Som det anstår en Wooster**. Från mitten av 40-talet började hennes översättningar av noveller också dyka upp i diverse olika tidskrifter. Ofta är versionerna inte helt identiska med de som tryckts i böcker. Den vanligaste skillnaden är att novellen kortats ner i tidskriften jämfört med boken. Ett exempel är **Ett upp för Cuthbert** som trycktes i Svensk Golf i en ganska förkortad version.

Samma år som romanerna **Farbror Dynamit** (1950) och **Ring på Jeeves** (1954) utkom i bokform i Birgitta Hammars översättningar, så trycktes de också i tidskriften Allt

som "Månadens Bok". De var där starkt nedkortade, i stil med månadens bok i Det Bästa. **Farbror Dynamit** har kondenserats från bokens drygt 300 sidor till 15 sidor, och **Ring på Jeeves** har bantats från bokens 240 sidor till 19 sidor! Några kapitel har strukits, andra sammanfattas till ett kort stycke, men det är ingen tvekan om att det är Birgitta Hammars text som bearbetats i båda fallen. Det finns dock ingen upplysning om ifall det är hon själv eller någon redaktör som har gjort dessa hårdhänta bantningar. **Uncle Dynamite** publicerades 1949 i en kortversion i Liberty men tyvärr har jag inte haft möjlighet att jämföra denna version med den i Allt. Även om man skurit bort massor av roligheter från originalet så finns en del centrala stycken kvar med i stort sett oförändrade formuleringar. Man måste beundra den redaktör som, speciellt i **Ring på Jeeves**, ändå lyckats att få en någorlunda läsbar text, med en handling som är möjligt att följa, och som faktiskt har kvar viss Wodehousekaraktär.

En del noveller finns i flera översättningar. Den novell som publicerats flest gånger i tidskrifter är **Uncle Fred Flits By** som tryckts fyra gånger, i tre olika översättningar. Så är den ju också en av höjdpunkterna i Plums hela produktion. Den blev dessutom uppläst i radio 1949 av Gunnar Björnstrand. **The Fiery Wooing of Mordred** har vi hittat i tre olika anonyma översättningar och dessutom finns ju Hammars översättning i **Alla tiders Wodehouse** (1950). Tidiga versioner av dessa två noveller, hämtade från Vecko-Revyn 1941, finns med i **Drönarhistorier**.

Vi har funnit en hel del exempel på noveller som senare tryckts i bokform i nya översättningar av Birgitta Hammar. Ett intressant fall är **Crime Wave at Blandings**. Med titeln **Våg av brottslighet på Blandings** finns den i **Alla tiders Wodehouse** (1950) i hennes översättning. Vårt Hem tryckte redan 1937, dvs. året efter det att originalet först publicerades i Saturday Evening Post, en översättning av Vilgot Hammarling med titeln **Mästerskyttarna på Blandings**. Denna finns med i **Bland lorder och drönare**. Detta ger möjlighet att jämföra dessa två eminenta översättares arbeten! Denna novell finns faktiskt också i en tredje översättning, av Birger Stolpe, publicerad i antologin **Lättsmält** (KF:s förlag) som utkom 1950 men lite tidigare än Hammars i **Alla tiders Wodehouse**.

Illustrationer var en självklarhet i de flesta tidskrifterna och illustratörerna är oftast namngivna, till skillnad från översättarna! I tidskrifter från 20-30-talen, exempelvis i BNM, så använde man illustrationer från de engelskspråkiga originalutgåvorna (främst Cosmopolitan, Strand och Saturday Evening Post). Andra tidskrifter valde snart att låta svenska artister illustrera texterna. Några av de härligaste illustrationerna gjordes av Mauritz "Moje" Åslund (i Vecko-Revyn) och Kjell Wiborgh (i Vårt Hem). Titta gärna på "Mojes" och Wiborghs illustrationer i **Drönarhistorier** och i **Bland lorder och drönare**! Enligt min uppfattning så står sig dessa svenska tecknares verk mycket väl i en jämförelse med de engelska/amerikanska tecknarna. Vi har också hittat tidskriftsillustrationer av så kända artister som Gunnar Brusewitz och Birger Lundquist.

Det är intressant att läsa också annat än Wodehousenoveller i tidskrifterna. Av tidskriftens innehåll kan man t.ex. dra en hel del slutsatser om läsekretsen. Man kan också hitta en del intressanta uppgifter. Ett exempel: I **Ukridges olycksfallsförsäkring**, (Cosmopolitan 1923, Vecko-Revyn 1941, samt i **Bland lordar och drönare**) bygger intrigen på att tidskrifter står för en olycksfallsförsäkring åt sina prenumeranter, givetvis i syfte att locka nya. I ett gammalt nr av Vårt Hem fann jag en annons som visade att denna svenska tidskrift lockade prenumeranter på precis detta sätt!

Fortsättningen på projektet?

Idealet vore ju att gå igenom samtliga nummer av samtliga svenska tidningar/tidskrifter från 1900 och framåt, men detta är inte möjligt med en rimlig arbetsinsats. Så: vi fortsätter med vår metod att "provfiska", och sedan inrikta biblioteksforskningen efter resultaten av provfisket. Naturligtvis är vi mycket tacksamma för alla tips och vi vill gärna hitta nya "spanare".